

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **M. I. Μανούσακας**, παρουσιάζοντας τὸ βιβλίον *The Order's Early Legacy in Malta*, Ed. by Canon John Azzopardi, Valletta-Malta 1989, λέγει τὰ ἑξῆς:

Τὸ νέο βιβλίον, πὸν ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω σήμερον, ἀναφέρεται στὴν ἱστορίαν καὶ στὴν πολιτιστικὴ παράδοσιν τοῦ περίφημου στρατιωτικοῦ Τάγματος τῶν Ἱπποτῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλήμ, τῆς Ρόδου καὶ τῆς Μάλτας.

Εἶναι γνωστὸ πῶς τὸ ἰδιότυπον αὐτὸ Τάγμα, πὸν ἐπιβιώνει καὶ σήμερον (μὲ ἔδραν τοῦ τῆ Ρώμης, via Condotti 68), διαδραμάτισε σημαντικὸν ρόλον, στὴν περιοχὴ τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου, ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν Σταυροφοριῶν καὶ ἔπειτα, καὶ ἰδίως τὸ 16ο αἰῶνα, ὁπότε, μετὰ τὴν πολιορκίαν καὶ ἄλωσιν τῆς Ρόδου ἀπὸ τοὺς Τούρκους (1522), ἀναγκάστηκε νὰ ἐγκατασταθεῖ, τὸ 1530, στὴ Μάλτα, ὅπου ἐπίσης τοὺς ἀντιμετώπισε (νικηφόρα αὐτὴ τὴ φορὰ) τὸ 1565.

Τὸ βιβλίον ἔχει τὸν τίτλον: «The Order's Early Legacy in Malta» («Ἡ πρώτη κληρονομία τοῦ Τάγματος στὴ Μάλτα») καὶ ἐκδόθηκε στὴ Valletta τῆς Μάλτας, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1989, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς συναντήσεως, στὸ νησί αὐτό, τῶν Ἱπποτῶν ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον καὶ τῆς ἐκθέσεως πὸν ὀργανώθηκε στὸ Καθεδρικὸ Μουσεῖον τῆς Mdina ἀπὸ 15-31 Ὀκτωβρίου 1989. Στὸ ἔργον αὐτό, πὸν ἀποτελεῖ καὶ τὸν Κατάλογον τῆς ἐντυπωσιακῆς ἐκθέσεως, περιγράφονται, μὲ ἐπιστημονικὴ μέθοδον, ἀπὸ εἰδικοὺς διαφόρων κλάδων, τὰ ἐκθέματα πὸν διατηροῦνται ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα καὶ τὰ κειμήλια πὸν οἱ Ἱππότες καὶ οἱ Ροδίτες πὸν τοὺς ἀκολούθησαν ἔφεραν μαζί τους ἀπὸ τὴ Ρόδον στὴ Μάλτα τὸ 1530. Ἡ πρώτη ἐγκατάστασιν στὸ νησί, τὸ ἔτος αὐτό, ἔγινε στὴν πόλιν Birgu (ἢ Borgo ἢ Città Nova ἢ, μετὰ τὸ 1565 ὡς σήμερον, Vittoriosa), σὲ ἕναν ἀπὸ τοὺς μυχοὺς τοῦ Μεγάλου Λιμανιοῦ.

Τὰ περιγραφόμενα ἀντικείμενα εἶναι ἔγγραφα, βυζαντινὲς εἰκόνες, δίπτυχα ἢ τρίπτυχα, ἱερὰ ἀντικείμενα (σταυροί, θυμιατήρια, δισκοπότηρα, μίτρος), ἱερὰ λειψάνα καὶ λειψανοθήκες, νομίσματα, ἱερὰ ἄμφια, σπάνια βιβλία μὲ μινιατοῦρες, γκραβοῦρες καὶ χάρτες τῆς Ρόδου (δίχρωμοι ἢ πολύχρωμοι). Σὲ τρία παραρτήματα δημοσιεύονται in extenso τὰ ἐκτεθέντα ἀνέκδοτα ἔγγραφα. Ὅλα τὰ ἀντικείμενα πὸν ἐξετέθησαν βρίσκονται στὴ Μάλτα (σὲ ἀρχεῖα, ἐκκλησίαι, μουσεῖα καὶ ἄλλα ἱστορικὰ κτίρια).

Ὁ παρουσιαζόμενος τόμος ἀποτελεῖται ἀπὸ 140 σελίδες (σχήματος 28×20 ἐκ.), μὲ πλούσιαν εἰκονογράφησιν. Περιέχει 85 ἔγχρωμες καὶ 19 ἀσπρόμαυρες εἰκόνες.

Ἐπιμελητὴς τοῦ τόμου εἶναι ὁ ὑπεύθυνος τοῦ μουσεῖου καὶ ἀρχεῖου τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Mdina (παλαιᾶς πρωτεύουσας τῆς Μάλτας) Canonico John Azzopardi. Συνεργάστηκαν: ὁ Antony Luttrell (ὁ γνωστὸς μελετητὴς τῆς ἱστορίας τοῦ Τάγματος τῶν Ἱωαννιτῶν Ἱπποτῶν καὶ τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας τῆς Μάλτας), ὁ Mario

Buhagiär, λέκτωρ τῆς ἱστορίας τῆς Τέχνης στὴ Σχολὴ Ἀρχιτεκτόνων τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μάλτας, ὁ Stanley Fiorini, ἐπίκουρος καθηγητῆς στὴ Φυσικομαθηματικὴ Σχολὴ τοῦ ἴδιου Πανεπιστημίου, ὁ Albert Ganado, χαρτογράφος, ἱππότης (διοικητικὸς) τοῦ Τάγματος, ὁ Joseph Muscat, εἰδικὸς γιὰ τὴ συγκρότηση ναυτικοῦ μουσείου στὴ Μάλτα καὶ ὁ δικὸς μας Ζαχ. Τσιρπανλῆς, καθηγητῆς τῆς μεσαιωνικῆς καὶ νεώτερης ἱστορίας στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, γνωστὸς γιὰ τὶς γόνιμες ἔρευνές του στὰ ἀρχεῖα τῆς Μάλτας, τῆς Ρώμης καὶ τῆς Βενετίας.

Ἰδιαίτερη σημασία ἔχει ἡ περιγραφὴ τῶν βυζαντινῶν εἰκόνων ποὺ ἔφεραν μαζί τους οἱ Ροδίτες πρόσφυγες καὶ ποὺ σώζονται σήμερα στὴ Μάλτα, ὅπως ἡ Παναγία ἢ Δαμασκηνὴ (σ. 18), ἡ Παναγία ἢ Ἐλεημονήτρα (σ. 19) (καὶ οἱ δύο στὴν οὐνιτικὴ ἐκκλησία τῆς Παναγίας τῆς Δαμασκηνῆς στὴ Valletta), ἡ Παναγία ἢ Ὁδηγήτρια (σ. 23, στὸ Μουσεῖο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου στὴ Valletta), ὁ Ἀγ. Νικόλαος (σ. 24, στὸ Naħħar, στὴν ἐνοριακὴ ἐκκλησία τοῦ Γενεσίου τῆς Θεοτόκου), δίπτυχη λειψανοθήκη ἀπὸ βυζαντινὸ στεατίτη, πιθανῶς τοῦ 13ου αἰ. (σ. 45), ἱερὰ ἄμφια (σ. 60-62) μὲ παραστάσεις ἀναγεννησιακῆς τεχντροπίας τοῦ τέλους τοῦ 15ου ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ 16ου αἰ. Ἐμπλουτίζονται ἐξ ἄλλου ἡ χαρτογραφία γιὰ τὴ Ρόδο καὶ οἱ ἀναπαραστάσεις τῆς πόλης τῆς Ρόδου μὲ θαυμάσιες ξυλογραφίες ἢ χαλκογραφίες (σ. 88-102).

Ἀξίζει στὸ τέλος νὰ ἀναφερθεῖ ἡ ἱστορικὴ σπουδαιότητα 25 λατινικῶν ἐγγράφων ποὺ μετέγραψε καὶ ἐξέδωσε ἐδῶ (σ. 81-82, 107-116) γιὰ πρώτη φορὰ ὁ Ζαχ. Τσιρπανλῆς. Τὰ ἔγγραφα προέρχονται ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Mdina στὴ Μάλτα. Ἀπ' αὐτὰ ἀποδεικνύεται ὅτι οἱ Ροδίτες πρόσφυγες (καὶ ὄχι οἱ Ἰωαννίτες Ἰππότες) φρόντισαν νὰ πάρουν μαζί τους τὶς ἱερὲς εἰκόνες τῆς Παναγίας τῆς Δαμασκηνῆς, τῆς Παναγίας τῆς Ἐλεημονήτρας καὶ τῆς Παναγίας τῆς Φιλήρημου, μὲ πέντε ἀσημένια καντηλιέρια. Σπουδαία φυσιογνωμία ἀνάμεσα στοὺς Ροδίτες πρόσφυγες ἀναδείχθηκε ὁ εὐεργέτης Ἰωάννης Καλαμιάς, στὸν ὁποῖο καὶ ἀνῆκαν, κληρονομικῶς, κατὰ τὸ jus patronatus («κτητορικὸ δίκαιο»), οἱ εἰκόνες τῆς Παναγίας τῆς Δαμασκηνῆς καὶ τῆς Παναγίας τῆς Ἐλεημονήτρας. Πρὸς τιμὴν τῆς πρώτης ὁ ἴδιος ἔκτισε στὴ Valletta, μετὰ τὸ 1565, τὸν ὁμώνυμο ναό. Λεπτομερέστερη παρουσίαση καὶ ἀξιολόγηση τῶν ἐγγράφων αὐτῶν γίνεται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν κ. Τσιρπανλῆ σὲ εἰδικὸ μελέτημά του στὴ «Δωδώνη» 17(1988), σ. 197-236.

Τὸ περιεχόμενο λοιπὸν τοῦ παρουσιαζόμενου τόμου προσφέρει πρωτότυπα στοιχεῖα γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ Τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἰπποτῶν, γιὰ τὴν ἱπποτοκρατούμενη Ρόδο (1310-1522), ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν πρώτη παροιμία τῶν Ἑλλήνων (ἀπὸ Δωδεκανησίους κυρίως) στὴ νῆσο Μάλτα, θέματα δηλαδὴ ποὺ ἐνδιαφέρουν ἰδιαίτερα τὴν ἱστορία καὶ τὴν πολιτιστικὴ παράδοση τόσο τῶν Ἑλλήνων, ὅσο καὶ τῶν Λατίνων τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου.